

42. - - - IX 53: ἡ μὲν γὰρ Ἀντιφῶντος ταλάντωσις τὸ βάρος δηλοῖ.

Ἡ ῥῆξις «ταλάντωσις» στὸν Ἀντιφῶντα δηλώνει τὸ βάρος.

43. ΛΕΞΙΚΟ ΑΡΠΟΚΡΑΤΙΩΝΟΣ, λ. ἄβιος: τὸν ἄβιον Ἀντιφῶν ἐπὶ τοῦ πολλὴν βίον κεκτημένου ἔταξεν, ὡς Ὅμηρος (Λ 155) ἄξυλον ὕλην λέγει τὴν πολύξυλον.

Ὁ Ἀντιφῶν ἀναφέρει τὴν ῥῆξιν «ἄβιος» γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει μεγάλην περιουσία, ὅπως ὁ Ὅμηρος ἀποκαλεῖ «ἄξυλον ὕλην» τὸ πυκνὸ δάσος.

43a. ΗΣΥΧΙΟΣ, λ. ἄβιος: πλούσιος ὡς Ἀντιφῶν ἐν Ἀληθείᾳ.

«ἄβιος»: σημαίνει πλούσιος, ὅπως ῥῆξις ὁ Ἀντιφῶν στὸ «Περὶ Ἀληθείας».

44. ΠΑΠΥΡΟΙ ΟΞΥΡΡΥΓΧΟΥ XI, ἀρ. 1364 (ἔκδ. Hunt).¹⁵⁶

Ἀπόσπασμα Α΄

Στήλη 1 (1-33 Hunt)

 >θου		ρων τοὺς νό-
 >η >με	μους μεγάλους
 >νευ	20	ἄγοι, μονομέ-
5. >μι		νος δὲ μαρτύ-
	... >δικαιοσύνη		ρων τὰ τῆς φύ-
	οὐν τὰ τῆς πό-		σεως τὰ μὲν γὰρ
	λεως νόμιμα,		τῶν νόμων
	ἐνῆ ἂν πολι-	25	ἐπιθῆτα, τὰ δὲ
10	τεύηται τις μὴ		τῆς φύσεως ἀ-
	παραβαίνειν.		ναγκαῖα καὶ τὰ
	χρῶτ' ἂν οὐν		μὲν τῶν νό-
	ἄνθρωπος μά-		μων ὁμολογη-
	λιστα [θ] ἑαυτῶ	30	θέντα οὐ φύν-
15	ξυμπερόντως		τ' ἐστίν, τὰ δὲ
	δικαιοσύνη, εἰ		τῆς φύσεως φύν-
	μετὰ μὲν μαρτύ-		τα οὐκ ὁμολογη-

Μὲ τὴ δικαιοσύνη¹⁵⁷ ἐννοοῦμε νὰ μὴ παραβαίνει κανεὶς τοὺς κειμένους νόμους τῆς πολιτείας, ὅπου ζεῖ ὡς πολίτης.¹⁵⁸ Τὰ μεγαλύτερα πηλεονεκτήματα γιὰ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη θὰ μπορούσε ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀποκομίσει, ἂν ἐνισχύσει τὸ κύρος τῶν νόμων μὲ τις καταθέσεις μαρτύρων· ἂν ὅμως δὲν διαθέτει μάρτυρες, τότε ἱπρέπει νὰ ἐπικαλεσθεῖ τις ἐπιταγὲς τῆς φύσεως. Γιατί, βέβαια, οἱ διατάξεις τῶν νόμων εἶναι στὴν πραγματικότητα προσθήκες τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ οἱ ἐπιταγὲς τῆς φύσεως ἔχουν ἀναγκαστικὸ χαρακτῆρα. Ἐπιπλέον οἱ ἐπιταγὲς τῶν νόμων εἶναι, βέβαια, ἀποτέλεσμα συμφωνίας τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἀπκοῦν ὅμως τὴ φύση τῶν πραγμάτων· οἱ ἐπιταγὲς τῆς φύσεως ὅμως συνδέονται μὲ τὰ ἴδια πράγματα καὶ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα συμφωνίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

Στήλη 2 (34-66 Hunt)

	θέντα [οὐκ <ο>		τὸ κακόν, ἐάν τε
	μολογηθέν-		πάντες ἴδωσιν,
	τα]. τὰ οὐν νό-	20	οὐδὲν μείζον·
	μιμα παραβαίνων		οὐ γὰρ διὰ δόξαν
5	εἰάν λάθη τοὺς		βλάπτεται, ἀλλὰ
	ὁμολογήσαντας		δι' ἀλήθειαν. ἔστι
	καὶ αἰσχύνης		δὲ πάντως τῶνδε ἐνε-
	καὶ ζημίας ἀ-	25	κα τούτων ἢ σκέ-
	πήλλακτα μὴ		ψις, ὅτι τὰ πολλὰ
10	λαθῶν δ' οὐ. τῶν		τῶν κατὰ νό-
	δὲ τῆ φύσει ζυμ-		μον δικαίων
	φύτων ἐάν τι		πολεμῶς τῆ
	παρὰ τὸ δυνατὸν	30	φύσει κείται νε-
	βιάζεται, ἐάν		νομοθετεῖται
15	τε πάντας ἀν-		γὰρ ἐπὶ τε τοῖς ὀ-
	θρώπους λάθη,		φθαλμ[ι]οῖς, ἂ δεῖ
	οὐδὲν ἔλαττον		

Ὅποιος, ῥησιόν, παραβαίνει τοὺς κειμένους νόμους μιᾶς κοινότητος, ἀποφεύγει τὴ ντροπὴ καὶ τὴν τιμωρία, ἂν καταφέρει νὰ μὴ γίνῃ ἀντιληπτός ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μὲ κοινὴ συμφωνία θέσπισαν τοὺς νόμους· ἂν ὅμως δὲν διαφύγει τὴν προσοχὴ τους καὶ γίνῃ ἀντιληπτός, τότε θὰ τιμωρηθεῖ. Ἀντίθετα, τώρα, ὅποιος προσπαθεῖ, πέρα ἀπὸ ἓνα ὄριο, νὰ παραβιάσει τοὺς ἐγγενεῖς κανόνες τῆς φύσεως, κι ἂν ἀκόμα δὲν γίνῃ ἀντιληπτός ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, γι' αὐτὸν ἡ ζημιὰ δὲν πρόκειται νὰ εἶναι μικρότερη· καὶ στὴν περίπτωσιν ποὺ τὸν δοῦν ὄλοι οἱ ἄνθρωποι, πάσι ἡ ζημιὰ δὲν θὰ εἶναι μεγαλύτερη. Διότι στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἡ ζημιὰ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ γνώμιν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ εἶναι

πραγματική.¹⁵⁹ Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἐξέτασις αὐτῶν τῶν πραγμάτων γίνεται γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους, ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ περισσότερες διατάξεις περὶ τοῦ δικαίου ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τοὺς κειμένους νόμους ἀντιστρατεύονται τῇ φύσει.

Στήλη 3 (67-99 Hunt)

	αὐτοὺς ὄρᾱν καὶ ἄ οὐ δεῖ· καὶ ἐπὶ τοῖς ὤσιν, ἄ δεῖ αὐ-	20	ὄν μὴ· <οὐ μὲν οὖν οὐδὲν τῇ φύσει φιλιώτερα οὐδ' οἰ- κειότερα, ἀφ' ὧν οἱ νόμοι ἀποτρέ- πουσι τοὺς ἀνθρώ- πους>
5	ἄ οὐ δεῖ· καὶ ἐπὶ τῇ γλώττῃ, ἄ τε δεῖ αὐτήν λέγειν καὶ ἄ οὐ δεῖ· καὶ ἐ- πὶ ταῖς χερσίν,	25	ἢ ἐφ' ἃ <προ>τρέ- πουσιν> τὸ δ' αὖ ζῆν ἐστὶ τῆς φύ- σεως καὶ τὸ ἀπο- θανεῖν, καὶ τὸ μὲν ζῆν αὐτ< οἷς ἐστὶν ἀπὸ τῶν ξυμφερόντων, τὸ δὲ ἀποθανεῖν ἀπὸ τῶν μὴ ξυμ-
10	ἄ τε δεῖ αὐτὰς δρᾶν καὶ ἄ οὐ δεῖ· καὶ ἐπὶ τοῖς ποσίν, ἐ- φ' ἄ τε δεῖ αὐτοὺς ιέναι καὶ ἐφ' ἃ οὐ	30	
15	δεῖ· καὶ ἐπὶ τῷ νῶ, ὧν τε δεῖ αὐτὸν ἐπιθυμεῖν καὶ		

¹⁵⁹ ἔχουν π.χ. ἔχουν θεοπισθεῖ νόμοι γιὰ τὰ μάτια μας, δηλαδὴ τί πρέπει νὰ βῆσουν καὶ τί δὲν πρέπει· ἐπίσης γιὰ τὰ αὐτιά μας, τί πρέπει ν' ἀκούν καὶ τί ὄχι· ἀκόμα γιὰ τὴ γλώσσα, τί πρέπει νὰ ῥέει καὶ τί δὲν πρέπει·¹⁶⁰ ἀκόμα καὶ γιὰ τὰ χέρια μας, τί ἐπιτρέπεται νὰ κάνουν καὶ τί ὄχι· καὶ γιὰ τὰ πόδια μας νόμοι ὀρίζουν ποῦ πρέπει νὰ πηγαίνουν καὶ ποῦ ὄχι· τέλος, νόμοι ἀφοροῦν τὸν νοῦ μας, τί ἐπιτρέπεται δηλαδὴ νὰ ἐπιθυμῆ καὶ τί ὄχι.¹⁶¹ Δὲν εἶναι, λοιπόν, διόλου πιὸ φιλικὰ καὶ πιὸ οἰκεία πρὸς τὴ φύση αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὅποια οἱ νόμοι ἀποτρέπουν τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ ἐκεῖνα πρὸς τὰ ὅποια τοὺς προτρέπουν. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πάλη τόσο ἡ ζωὴ ὅσο καὶ ὁ θάνατος ἀνήκουν στὴν οὐσία τῆς φύσεως.¹⁶² Καὶ ἡ ζωὴ, βέβαια, εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συμφέρουν τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὁ θάνατος ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δὲν τοὺς συμφέρουν.

Στήλη 4 (100-131 Hunt)

	φερόντων. τὰ δὲ ξυμφέροντα τὰ μὲν ὑπὸ τῶν νόμων κεί-	20	μᾶλλον ἢ τὰ ἡ- δονι<α> τὰ γὰρ τῷ ἀληθεῖ ξυμφέ- ροντα οὐ βλά- πτειν δεῖ, ἀλλ' ὠ- φέλειν. τὰ τοίνυν τῇ φύσει ξυμ- φέροντα τούτων
5	μενα δεσμὰ τῆς φύσεως ἐστὶ, τὰ δ' ὑπὸ τῆς φύ- σεως ἐλεύθερα. οὐ- κουν τὰ ἀλγύ-	25. 26	λείπουν . >ουια< . . . >απ < >ανα< >καὶ οἰ< >νται< καὶ οἷτινε< ἄν πα-
10	νο[υ]ντα ὀρθῶ γε λό- γῳ ὀνίνησιν τὴν φύσιν μᾶλλον ἢ τὰ εὐφραίνον-	30	
15	τα· οὐκουν ἄν οὐ- δὲ ξυμφερόν- τ' εἶη τὰ λυποῦντα		

Ἀπὸ τὰ πράγματα τώρα ποὺ συμφέρουν τοὺς ἀνθρώπους, ὅσα μὲν καθορίζονται ἀπὸ τοὺς νόμους ἀποτελοῦν δεσμὰ γιὰ τὴ φύση, ἀπεναντίας ὅσα εἶναι καθορισμένα ἀπὸ τὴ φύση αὐτὰ εἶναι ἀπαθῆαγμένα ἀπὸ δεσμεύσεις. Δὲν προάγουν, ὅμως, περισσότερο τὴν ἀνθρώπινη φύση τὰ πράγματα ποὺ προκαλοῦν πόνο – σύμφωνα τουλάχιστον μὲ τὸν ὀρθὸ λόγον – περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ προκαλοῦν εὐχαρίστηση· οὔτε ἐπίσης προάγουν τὸν ἄνθρωπο περισσότερο ὅσα τοῦ προκαλοῦν ἡδονή ἀπὸ ὅσα τοῦ προκαλοῦν εὐχαρίστηση· γιατί, βέβαια, ὅσα πράγματα προάγουν στ' ἀλήθεια τὴν ἀνθρώπινη φύση, δὲν πρέπει νὰ βλάπτουν τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ νὰ τοὺς ὠφελοῦν. Ὅσα πράγματα, λοιπόν, βρίσκονται σὲ συμφωνία μὲ τὴ φύση ... ἰθερωοῦνται ἀσφαλῶς δίκαια ...]

Στήλη 7 (198-231 Hunt)

	< ἔλομένῳ >		
2-4	λείπον		γὰρ νίκη καὶ ῥή-
5	< ἔ->	15	μασι καὶ >
	σιν μᾶλλον . .		καὶ κ < >
	δοηπερ τῷ κα-		δυνα<
	τηγοροῦν<ι ἢ τῆς		δεσα
	κατηγορίας		οὐδ
10	πειθῶ ἀμύνειν	20	μα< ἔν-
	τῷ τε πεπονθό-		τεῦθεν
	τι καὶ τῷ δεδρα-		ὡς εκ
	κότι < > γίγνεται		τῷ
			εἰδ

Στήλη 7 (198-231): Ἀθήωστε ἔχει κι αὐτὸς (ὁ κατηγορούμενος) ὅσο καὶ ὁ κατηγορὸς τὸ δικαίωμα νὰ υπερασπίσει τὸν ἑαυτό του, διότι ἡ νίκη κερδίζεται καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ ...¹⁶⁵

Ἀπόσπασμα Β΄

Στήλη 1 (232- 266 Hunt)

1-4 μόνον τὰ καταληκτικὰ γράμματα

5	. . ἀνθρώποις	 πλ>είστων
 >ματα	 >ρων]
 >μητης	15 >τα ε
 >ηλου· ε	 >αν
 >οσενε	 >κ . .
10 τεκμαίρε-	18-30	κενοι
	σθαι δε>παρέχει	31-34	μόνον
 >τας		τὰ καταληκτικὰ γράμματα
		35	<τοὺς ἐκ καλῶν πατέ->

Στήλη 2 (266-299 Hunt)

	ρων ἐπαιδοῦ-		πᾶσιν ἀνθρώ-
	μεθὰ τε καὶ σεβόμεθα,	20	ποις πορίσαι
	τοὺς δὲ ἐκ μὴ κα-		τε κατὰ ταῦτα
	λοῦ οἴκου ὄντας		δυνατὰ πᾶσι,
5	οὔτε ἐπαιδοῦμε-		καὶ ἐν <πᾶσι τού-
	θα οὔτε σεβόμεθα.		τοις οὔτε βάρβα-
	ἐν τούτῳ δὲ	25	ρος ἀφώρισται
	πρὸς ἀλλήλους		[δ] ἡμῶν οὐδέεις
	βεβαρβαρώμε-		οὔτε Ἑλλήν <> ἀ-
10	θα, ἐπεὶ φύσει		ναπνέομεν
	πάντα πάντες		τε γὰρ εἰς τὸν ἀ-
	ὁμοίως πεφύκα-	30	έκ< > ἅπαντες
	μεν καὶ βάρβα-		κατὰ τὸ στόμα
	ροι καὶ Ἑλλήνες		καὶ κατὰ τὰς ῥί-
15	εἶναι. σκοπεῖν		νας καὶ ἐσθίο-
	δὲ παρέχει τὰ		μεν χ <ερσιν ἄ-
	τῶν φύσει <όντων	35	<παντες? . . . >
	ἀναγκαίων		

Ὅσους κατάγονται ἀπὸ εὐγενεῖς γονεῖς τοὺς υπολογίζουμε καὶ τοὺς σεβόμεσθε, ὅσους ὁμως δὲν ἔχουν εὐγενικὴ καταγωγὴ οὔτε τοὺς σεβόμεσθε οὔτε τοὺς τιμοῦμε. Ὡς πρὸς αὐτὸ συμπεριφερόμαστε μεταξύ μας σὰν «βάρβαροι» *Ἰάπολίτιστοι*, ἀφοῦ ἀπὸ τῆ φύση σὲ ὄηα ὄηοι οἱ ἀνθρωποὶ εἴμαστε πηασμένοι ἴδιοι, τόσο οἱ «βάρβαροι» *Ἰοί ξένοι ῥασοί* ὅσο καὶ οἱ Ἑλληνας.¹⁶⁶ Θὰ τὸ διαπιστώσουμε αὐτὸ ἂν ἐξετάσουμε ὅσα ἀπὸ τῆ φύση εἶναι ἀναγκαῖα σ' ὄηους τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι ὄηοι οἱ ἀνθρωποὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἔχουν τῆ δυνατότητα νὰ πορίζονται αὐτὰ *ἰτὰ ἀναγκαῖα*, καὶ ὡς πρὸς ὄηα αὐτὰ, βέβαια, οὔτε κανεῖς «βάρβαρος» *ἰάθησοδαπόσι* εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ μᾶς οὔτε κανεῖς Ἑλληνας. Διότι ὄηοι, χωρὶς ἐξείρεση, ἀναπνέουμε τὸν ἀέρα ἀπὸ τὸ στόμα καὶ τῆ μύτη καὶ τρῶμε ὄηοι γενικὰ μὲ τὰ χέρια ...¹⁶⁷

ΠΑΠΥΡΟΙ ΟΕΥΡΡΥΓΧΟΥ XV 120, ἀριθμ. 1797

Ἄλλο τμῆμα τοῦ βιβλίου «Περὶ ἀληθείας»
τοῦ Ἀντιφῶντα

Στήλη 1

 > τοῦ δικαίου σπουδαίου δοκοῦν- τος τὸ μαρτυρεῖν ἐν ἀλλήλοισι τὰληθῆ	30	καὶ ἀπόλλυσιν ἢ χρήματα ἢ αὐτὸν διὰ τοῦτον ὃν οὐδὲν ἀδικεῖ ἐν μὲν οὖν τοῦτω τὸν κατα- μαρτυρούμενον ἀδικεῖ, ὅτι οὐκ ἀδι- κοῦντα ἑαυτὸν ἀ- δικεῖ, αὐτὸς δ' ἀδικεῖ- ται ὑπὸ τοῦ καταμαρ- τυρηθέντος, ὅτι, μι- σεῖται ὑπ' αὐτοῦ τὰ ἀ-
5	δίκαιοι νομίζονται εἶναι καὶ χρήσιμον οὐδὲν ἦτιον εἰς τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπιτηδεύματα.	35	
10	τοῦτο τοίνυν οὐ δί- καιος ἔσται ὁ ποιῶν, ἐπεὶ περὶ τὸ μὴ ἀδικεῖν μηδένα μὴ ἀδι- κούμενον αὐτὸν		
15	δικαιόν ἐστιν ἀνάγ- κην γὰρ τὸν μαρτυ- ροῦντα, κἂν ἀλη- θῆ μαρτυρῆ, ὅμως ἄλλον πῶς ἀδικεῖν		
20	καὶ ἅμα αὐτὸν ἀν ἀ- δικεῖσθαι κῆτερον, ὧν ἕνεκα εἶπεν, ἐν ᾧ διὰ τὰ ὑπ αὐ- τοῦ μαρτυρηθέν- τα ἀλίσκομαι ὁ κατα- μαρτυρούμενος		

Ἐπειδὴ ὁ δίκαιος θεωρεῖται ἐνάρετος ἄνθρωπος, τὸ νὰ καταθέσει μίαν ἀληθινὴ μαρτυρία ἐναντίον ἀλλοῦ θεωρεῖται ἐπίσης ἐξίσου δίκαιο καὶ χρήσιμο στις ἐνασχολήσεις τῶν ἀνθρώπων. Ὅποιοι ὅμως κάνει αὐτὸ δὲν εἶναι δίκαιοι, γιατί βέβαια θεωρεῖται ὡς δίκαιο τὸ νὰ μὴν ἀδικεῖ κανεὶς κανένα, ἐφόσον δὲν ἀδικεῖται ὁ ἴδιος ἀπὸ κάποιον ἀλλοῦ.¹⁶⁸ Κατ' ἀνάγκη, λοιπόν, αὐτὸς πού καταθέτει ὡς μάρτυρας, ἀκόμα κι ἂν καταθέτει τὴν ἀλήθεια, ἀδικεῖ κάποιον ἀλλοῦ καὶ συγχρόνως δίνει τὴ δυνατότητα νὰ ἀδικηθεῖ κι αὐτὸς ἀργότερα γιὰ αὐτὰ πού κατέθεσε· ἐξ αἰτίας δηλαδὴ αὐτῶν πού κατέθεσε αὐτὸς, καταδικάζεται ἐκεῖνος ἐναντίον τοῦ ὁποίου στρέφεται ἡ κατάθεση καὶ χάνει τὴν περιουσία ἢ καὶ τὴ ζωὴ του, μὲ ὑπατιότητα ἐνὸς ἀνθρώπου τὸν ὁποῖον σὲ τίποτα δὲν

ἀδίκησε. Σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση, λοιπόν, αὐτὸς πού καταθέτει ὡς μάρτυρας ἀδικεῖ αὐτὸν ἐναντίον τοῦ ὁποίου στρέφεται ἡ κατάθεση, διότι βλάπτει κάποιον χωρὶς νὰ τὸν ἔχει ἀδικήσει· ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἀδικεῖται ἀπὸ αὐτὸν ἐναντίον τοῦ ὁποίου κατέθεσε, διότι προκαλεῖ τὸ μίσος του, ἐπειδὴ κατέθεσε τὴν ἀλήθεια.

Στήλη 2

	ληθῆ μαρτυρή- σας καὶ οὐ μόνον τῷ μίσει, ἀλλὰ καὶ ὅτι δεῖ αὐτὸν τὸν αἰῶνα πάντα φυ- λάττεσθαι τοῦτο	20	δὲν ἀδικεῖν μη- δὲ αὐτὸν ἀδικεῖσθαι (?). ἀλλ' ἀνάγκη ἐστὶν ἢ τὰ ἕτερα αὐτῶν δίκαια εἶναι ἢ ἀμ- φοτέρα ἄδικα. φαί- νεται δὲ καὶ τὸ δικά- ζειν καὶ τὸ κρίνειν καὶ τὸ διακρίναν ὅπως ἂν περαίνηται οὐ δίκαια ὄντα· τὸ γὰρ ἄλλους ὠφελοῦν ἄλ- λους βλάπτει· ἐν δὲ τούτῳ οἱ μὲν ὠφελοῦ- μενοι οὐκ ἀδικοῦν- ται, οἱ δὲ βλαπτόμενοι ἀδικοῦνται. > μὴν < >. ἵνον < ...
5	οὔ καταμαρτύρη- σεν ὡς ὑπάρχεια γ' αὐτῷ ἐχθρὸς τοιοῦ- τος, οἷος καὶ λέγειν καὶ δρᾶν εἴ τι δύναι- το κακὸν αὐτόν. καί- τοι ταῦτα φαίνεται οὐ μικρὰ ὄντα τὰ δικήματα, οὔτε ἂ αὐτὸς ἀδικεῖται οὔτε ἂ ἀδικεῖ· οὐ γὰρ οἷόν τε ταῦτά τε δί- καια εἶναι καὶ τὸ μη-	25	
10		30	
15		35	

Καὶ δὲν εἶναι μόνο ὅτι προκαλεῖ τὸ μίσος τοῦ ἀλλοῦ, ἀλλὰ ἐπιπλέον πρέπει νὰ προφυλάσσεται στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἀπ' αὐτόν, ἐναντίον τοῦ ὁποίου κατέθεσε· διότι, στὴν πραγματικότητα, ὑφίσταται πάντοτε ἕνας ἐχθρὸς γι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἔτοιμος νὰ ἴξει καὶ νὰ κάνει ὅτιδήποτε κακὸ ἐναντίον του. Καὶ πράγματι, τὰ ἀδικήματα αὐτὰ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι μικρὰ, οὔτε αὐτὰ πού ὑφίσταται ὁ ἀδικούμενος οὔτε ὅσα ὁ ἴδιος πράττει. Διότι, βέβαια, δὲν εἶναι δυνατόν αὐτὰ τὰ πράγματα νὰ θεωροῦνται δίκαια, ὅταν δηλαδὴ ἀδικεῖ κανεὶς δυνατὸν αὐτὰ τὰ πράγματα νὰ θεωροῦνται δίκαια, ὅταν δηλαδὴ ἡ μόνον τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὰ κάποιον, ἐφόσον δὲν ἀδικεῖται. Ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη ἢ μόνον τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο νὰ εἶναι δίκαιο ἢ καὶ τὰ δύο ἄδικα. Ἐπιπλέον, φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι δίκαια δύο νὰ εἶναι δίκαιο ἢ καὶ τὰ δύο ἄδικα. Ἐπιπλέον, φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι δίκαια πράγματα τὸ νὰ δικάζεις καὶ νὰ κρίνεις μία ὑπόθεση καὶ νὰ ἐκδίδεις δικαστικὰ πράγματα τὸ νὰ δικάζεις καὶ νὰ κρίνεις μία ὑπόθεση καὶ νὰ ἐκδίδεις δικαστικὰ ἀποφάσεις γιὰ τὸ πῶς θὰ διεξαχθεῖ ὡς τὸ τέλος μία δίκη· γιατί στὴν πραγματικότητα ἀποφάσεις γιὰ τὸ πῶς θὰ διεξαχθεῖ ὡς τὸ τέλος μία δίκη· γιατί στὴν πραγματικότητα αὐτὸ πού ὠφελεῖ τοὺς ἀλλοῦς συγχρόνως βλάπτει κάποιους ἀλλοῦς, κὴν αὐτὸ πού ὠφελεῖ τοὺς ἀλλοῦς συγχρόνως βλάπτει κάποιους ἀλλοῦς,

καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ ὅσοι ὠφελοῦνται δὲν ἀδικοῦνται, ὅσοι ὁμως βλάπτονται ἀδικοῦνται ...

ΠΕΡΙ ΟΜΟΝΟΙΑΣ¹⁶⁹

44a. ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΣ, *Βίοι σοφιστῶν* I 15, 4: λόγοι δ' αὐτοῦ δικανικοὶ μὲν πλείους, ἐν οἷς ἡ δεινότης καὶ πᾶν τὸ ἐκ τέχνης ἔγκειται, σοφιστικοὶ δὲ καὶ ἕτεροι μὲν, σοφιστικώτατος δὲ ὁ Ὑπὲρ τῆς ὁμονοίας, ἐν ᾧ γνωμολογίαί τε λαμπραὶ καὶ φιλόσοφοι σεμνὴ τε ἀπαγγελία καὶ ἐπληθισμένη ποιητικοῖς ὀνόμασι καὶ τὰ ἀποτάδην ἐρμηνευόμενα παραπλήσια τῶν πεδίων τοῖς λείοις.

Οἱ πρὸ πολλοὶ λόγοι του εἶναι δικανικοί, στοὺς ὁποίους διακρίνεται ἡ ρητορική του δεινότητα καὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς τεχνικῆς ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ ἀλλοῖοι λόγοι, οἱ σοφιστικοὶ κατεξοχὴν ὁμως σοφιστικὸς θεωρεῖται ὁ λόγος του «Ὑπὲρ τῆς ὁμονοίας», στὸν ὁποῖο βρίσκουμε ἔξοχες φιλοσοφικὲς γνώμες, ὑψηλὸ ἠεκτικό, διανθισμένο μὲ ποικτικὲς ῥέξεις. Οἱ μακροσκελεῖς ἀναλήψεις του μοιάζουν μὲ ὁμαλὲς πεδιάδες.

44b. Πβ. ΞΕΝΟΦΩΝ, *Ἀπομνημονεύματα* IV 4, 16: ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμόνοιά γε μέγιστόν τε ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν εἶναι καὶ πλειστάκις ἐν αὐταῖς αἶ τε γερούσιαι καὶ οἱ ἄριστοι ἄνδρες παρακελεύονται τοῖς πολίταις ὁμονοεῖν, καὶ πανταχοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι νόμους κεῖται τοὺς πολίτας ὁμνύναι ὁμονοήσῃν, καὶ πανταχοῦ ὁμνύουσι τὸν ὄρκον τοῦτον· οἶμαι δ' ἐγὼ ταῦτα γίνεσθαι οὐχ ὅπως τοὺς αὐτοὺς χοροὺς κρίνωσιν οἱ πολῖται, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς ἀλλητὰς ἐπαιῶσιν, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς ποιητὰς αἰρῶνται, οὐδ' ἵνα τοῖς αὐτοῖς ἡδωνται, ἀλλ' ἵνα τοῖς νόμοις πείθωνται. τούτοις γὰρ τῶν πολιτῶν ἐμμενόντων αἱ πόλεις ἰσχυρόταται τε καὶ εὐδαιμονέσταται γίνονται· ἄνευ δὲ ὁμονοίας οὐτ' ἂν πόλις εὖ πολιτευθεῖη οὐτ' οἶκος καλῶς οἰκηθεῖη.

Ἀλλὰ, βέβαια, καὶ ἡ ὁμόνοια θεωρεῖται ὑπέρτατο ἀγαθὸ γιὰ τίς πολιτείες καὶ συχνότατα οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι ἄνδρες προτρέπουν τοὺς πολῖτες νὰ ἔχουν ὁμόνοια· ἐξάλλου, σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχει νόμος νὰ ὀρκίζονται οἱ πολῖτες ὅτι θὰ ὁμονοοῦν, καὶ παντοῦ δίνουν αὐτὸν τὸν ὄρκο. Κι ἐγὼ νομίζω ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα γίνονται ὄχι γιὰ νὰ βραβεύουν οἱ πολῖτες τοὺς ἴδιους *ἰθεατρικού* χοροὺς οὔτε γιὰ νὰ ἐπαινοῦν τοὺς ἴδιους αὐλητές,

οὔτε γιὰ νὰ ἐπιβέβουν τοὺς ἴδιους ποιητὲς οὔτε, τέλος, γιὰ νὰ καίρονται μὲ τὰ ἴδια πράγματα, ἀλλὰ γιὰ νὰ πείθονται στοὺς νόμους. Γιατί ὅταν οἱ πολῖτες μένουν σταθεροὶ σ' αὐτοὺς (τοὺς νόμους), τότε οἱ πόλεις γίνονται πανίσχυρες καὶ τρισευτυχισμένες, ἐνῶ χωρὶς ὁμόνοια οὔτε μία πόλη μπορεῖ νὰ κυβερνηθεῖ σωστὰ οὔτε ἓνα σπίτι νὰ τὸ διευθύνει ὠραία.¹⁷⁰

44c. ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ, Ἐπιστολὴ *Περὶ ὁμονοίας* [Στοβαῖος II 33, 15]: ἡ ὁμόνοια, καθάπερ αὐτὸ τὸ ὄνομα βούλεται ἐνδείκνυσθαι, συναγωγὴν ὁμοίου τοῦ νοῦ κοινωνίαν τε καὶ ἔνωση ἐν ἑαυτῇ συνείληφεν· ἀφορηθεῖσα δὴ οὖν ἐντεῦθεν ἐπὶ πόλεις καὶ οἴκους κοινούς τε συλλόγους πάντας καὶ ἰδίους [οἴκους], φύσει τε καὶ συγγενείας πάσας ἐπιπορεύεται κοινὰς τε καὶ ἰδίας ὡσαύτως ἔτι δὲ περιέχει καὶ τὴν ἐνὸς ἐκάστου πρὸς ἑαυτὸν ὁμογνωμοσύνην· ὑφ' ἐνὸς μὲν γὰρ τις νοήματος καὶ μιᾶς γνώμης κυβερνώμενος ὁμονοεῖ πρὸς ἑαυτόν, διχογνωμονῶν δὲ πρὸς ἑαυτόν καὶ ἀνόμοια λογιζόμενος διαστασιάζει· καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τῆς αἰεὶ αὐτῆς ἐπιμένων διανοήσεως ὁμοφροσύνης ἐστὶ πλήρης· ὁ δὲ ἄστατος τοῖς λογισμοῖς καὶ ἄλλοτε ὑπ' ἄλλης δόξης φερόμενος ἀστάθμητός ἐστι καὶ πολέμιος πρὸς ἑαυτόν. Πβ. 68 [Δημόκρ.] Β 250· Πλάτων, *Κλειτοφ.* 409e κ.ε.: Ἰσοκρ., 7, 31-35· καὶ Ἀριστοτ., *Ἠθ. Νικ.* Θ 1, 1155a 22.

Ἡ ὁμόνοια, ὅπως θέλει νὰ δείχνει καὶ ἡ ἴδια ἡ ῥέξη, συμπεριλαμβάνει μέσα τῆς τῆ συναντήρησιν, τῆ συναναστροφῆ καὶ τὴν ἐνότητα. Μὲ ἀφετηρία, ἰοιπὸν, αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ ἀπλώνεται στὶς πόλεις καὶ σὲ σπίτια, σὲ ὄλους τοὺς δημόσιους καὶ ἰδιωτικούς ὁμίλους, σὲ ὅλες τίς φυσικὲς ἐνώσεις καὶ ἐκείνες μὲ συγγενικούς δεσμούς, στὶς δημόσιες καὶ στὶς ἰδιωτικὲς ἐνώσεις κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἐμπεριέχει ἀκόμη καὶ τὴ συμφωνία τοῦ κάθε ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἑαυτό του· διότι ὅταν ἓνας ἀνθρώπος κυριαρχεῖται ἀπὸ μία σκέψη καὶ μία γνώμη, αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος βρίσκεται σὲ ἀρμονία μὲ τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ ὅταν διχογνωμῆ μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ σκέφτεται ἀνόμοια πράγματα, βρίσκεται σὲ δυσαρμονία μὲ τὸν ἑαυτό του.¹⁷¹ Στὴν πρώτη περίπτωση αὐτὸς πού μένει σθεθερὸς στὶς ἴδιες σκέψεις εἶναι γεμάτος ἀπὸ ὁμοφροσύνη, ἐνῶ στὴν περίπτωση πού ἔχει ἄστατες σκέψεις καὶ παρασύρεται κάθε φορὰ καὶ ἀπὸ ἀλλήλη γνώμη, αὐτὸς εἶναι ἀσταθῆς καὶ ἐχθρὸς τοῦ ἑαυτοῦ του.

45. ΑΡΠΟΚΡΑΤΙΩΝ, λ. *Σκιάποδες*: Ἀντιφῶν ἐν τῷ *Περὶ ὁμονοίας*, ἔθνος ἐστὶ Λιβυκόν.

Σκιάποδες τοὺς ἀναφέρει ὁ Ἀντιφῶν στὸ «Περὶ ὁμονοίας»· εἶναι μία φυλὴ στὴν βόρεια Ἀφρική.